

Jacint Verdaguer i la família pagesa

Parlem dels protagonistes

Escoltem què ens diu Jacint Verdaguer

En aquests moments, abans de morir i retrobar-me amb Déu, em complau recordar la infantesa.

Penso que allà hi ha els valors veritables de la meva vida.

Recordo Folgueroles, el poble d'Osona on vaig néixer,

i em veig anant i tornat de l'escola,

travessant camps i boscos,

observant la petjada de les estacions al paisatge,

contemplant la feina de ferrers, fusters, filadores...

Em veig collint violes per guarnir el càntir de portar a beneir l'aigua

o posant un violer als peus de la Verge.

Els diumenges al matí sortia amb els amics

i corríem per marges, pedregars i torrenteres

carregats amb **fones** i bastons.

I a l'hora de la migdiada buscàvem nius de pardal

als pollanques de la riera.

Una **fona** és un instrument que serveix per tirar pedres. Sol estar feta amb una tira de cuir i dues trenes d'espart o cànem.

Va passar el temps i ens vam fer grans.
I a la festa major, amb quinze anys, ja no volíem trobar ocells.
El que volíem era creuar la mirada amb les noies del poble,
així que ens mudàvem amb corbatins i barretines.
La plaça s'omplia de nois amb barretines vermelles
i noies amb mocadors florejats que giravoltaven a l'hora del ball.
L'ambient era alegre i optimista.

Una tarda li vaig cantar una corranda a la **pubilla** del Mas d'Heures
i els seus ulls em van convidar a ballar.
Hi havia, però, un noi de bona família que volia casar-se amb ella
i em feia l'efecte que em passaria al davant.

La **pubilla** és la primera filla d'un matrimoni que no ha tingut fills mascles.

Segons la tradició catalana, la **pubilla** és l'hereva de tots els béns dels pares.

Recordo la masia de can Tona.
Allà hi vaig treballar de pagès i de mestre de la mainada
mentre estudiava al seminari de Vic.
Quan seia davant dels llibres sentia l'olor de la terra.
I quan era al camp em venien ganes d'estudiar.

Recordo també que els meus companys i jo
ens reuníem a la font del Desmai.
I que allà hi llegíem i recitàvem poemes.

De tot això, però, ja han passat molts anys.
Som al juny del 1902 i estic malalt de tuberculosi.
Sé que moriré aviat,
però em consola pensar que deixaré aquest món
per reunir-me amb persones que estimo.
Com la meva mare, Josepa Santaló.

Tanco els ulls i la torno a veure.
La veig cantant les cançons que va aprendre
dels seus pares i els seus avis.
Recordo que els meus germans i jo deixàvem de jugar per escoltar-la
i que acabàvem cantant tots junts.
La veig també llegint-nos llibres que parlaven de Déu i la fe.
I recordo com dins meu va anar creixent el desig
de fer-me capellà.

Ara em pesen els anys que vaig passar com a capellà
a casa del marquès de Comillas.
I també tots els viatges que he fet pel món.
Però dono gràcies per haver pogut anar a Terra Santa,
perquè allà m'hi vaig retrobar amb el valor de la humilitat
i la meva missió al costat de les persones més desvalgudes.
Bona part dels meus amics no ho van entendre.
Durant aquests últims anys de pobresa
només m'he sentit acompanyat per la família Duran.

Ara, en aquest llit de Vil·la Joana, a Vallvidrera,
vull acomiadar-me del món des de la innocència de la infantesa.
És per això que estic dedicant els últims esforços
a recordar aquells temps a Folgueroles.
Els ulls se'm tanquen.
I l'última cosa que veig és l'estampat de flors d'aquesta paret
que em transporta a la primavera del meu poble.

«Lo matí de ma infantesa,
quin matí fou tan hermós!,
lo cor vessava de càntics,
lo camp vessava d'olors.»¹

¹ Les tres volades (Idil·lis i cants místics).

Parlem de diners

Escoltem què ens diu la pubilla del Mas d'Heures

Som al 1908, a Folgueroles.

Fa sis anys que va morir mossèn Cinto Verdaguer.

M'aturo a contemplar el monument que el commemora

i que van inaugurar aquesta primavera,

i sento el pas del temps.

Jo, que sempre he caminat dreta i decidida,

noto que començo a inclinar l'esquena.

«Mira que fa goig la noia del Mas d'Heures!», deien els veïns.

I jo somreia satisfeta.

I sí, han passat els anys, però la vida al poble és la mateixa.

Picapedrers i manobres coberts de pols i suor

treballen a les pedreres de gres.

Els jornalers fan anar la falç als camps de cereals.

Se'ls veu acalorats, cremats pel sol, desitjant beure aigua.

I, als horts, els llauradors hi claven l'aixada.

D'aquí a pocs dies, les parts altes de les cases

s'ompliran de gra posat a assecar.

Així es feia també a les cases on va viure en Cinto:

la del carrer Major i la de la plaça de l'Església.

Miro el medalló blanc amb la seva imatge

que apareix al monument.

Si encara fos aquí, es fixaria en les cares fumades dels carboners

i en l'olor de bosc dels llenyataires.

Si tornéssim a passejar pels carrers del poble com fèiem de petits,
s'aturaria davant les portes obertes dels obradors
per observar el treball de cistellers, corders i altres **menestrals**.
I em diria que parés atenció al repic llunyà dels telers
de les fàbriques de Roda de Ter i les Masies de Roda.
Aquell soroll que a nosaltres a penes ens arribava
i que eixordava les orelles de «les fabricantes»,
les dones i nenes que treballaven a aquelles fàbriques.

Un **menestral** és un artesà, una persona que té un ofici manual.

A mi sempre em va agradar en Cinto.
Però a casa me'l van treure del cap.
Deien que la seva família no tenia propietats,
que eren tots treballadors.
I jo pensava: «I tant que ho són!».

De fet, l'avi matern d'en Cinto feia de fuster i d'obrer tèxtil.
I l'avi patern, de mestre de cases.
El pare, Josep Verdaguer, era l'encarregat de les terres
de qui més endavant seria el meu sogre.
I la mare, Josepa Santaló, a més de portar la casa i els comptes,
filava i teixia per encàrrec.

Doncs, sí, sempre em va agradar en Cinto.
Però vaig acabar casant-me amb l'hereu d'una família més rica.

Parlem de poder

Escoltem què ens diu la pubilla del Mas d'Heures

A les cases sempre hi ha algú que mana
i que seu com a cap de taula.
I si us hi fixeu, veureu que sempre és un avi o un pare.
Els homes de la casa ocupen els millors llocs,
prenen decisions i donen ordres.
I les dones ens dediquem a servir-los i obeir-los.
Malgrat tot, he de dir que les àvies, les mares i les filles
hem après a fer la nostra sense que es noti.

A casa meva, volien que fes un bon casament.
Això significa que havia de casar-me amb algú
que pogués mantenir el **mas** i els negocis familiars,
i, fins i tot, augmentar-hi la hisenda.

—Un casament no ha de servir per retrocedir
—deien els meus pares—, sinó per avançar.

Els meus **padrins**, que vivien a casa, ho veien igual.
I els meus germans i germanes no hi tenien res a dir.

Un **mas** és una casa de pagès.
En alguns llocs es diu **padrins** als avis.

La família d'en Cinto estava ben relacionada.
Entre els parents hi havia capellans, metges de renom,
polítics i propietaris benestants.
Però, segons els meus pares,
vivien sense penúries perquè treballaven molt.
I ells no volien que jo hagués de treballar per poder menjar.

Així doncs, em vaig casar amb un noi de bona família.
I he de dir que m'hi vaig avenir,
perquè el noi es mostrava molt atent des de feia temps
i a mi m'agradava una mica.

En aquella època, els coneixements passaven de pares a fills.
Tots els secrets de la natura i de les feines del camp i la casa
ens els ensenyaven els pares tal com havien fet abans els avis.
El meu marit portava les terres i els jornalers amb mà ferma,
com s'havia fet sempre.
I, gràcies això, el mas va prosperar.

Jo, però, des que vaig aprendre a llegir i escriure
vaig voler saber més coses.
Al meu marit no li vaig parlar mai de les meves inquietuds.
M'hauria dit que tot allò eren romanços.
Sé que en Cinto m'hauria entès,
però no vaig tenir l'ocasió d'explicar-l'hi.

Ara que el meu marit és mort i estic sola, no me n'amago de res
i m'enorgulleixo de tenir gairebé tots els llibres de mossèn Cinto
en una lleixa a la vora de la llar de foc.
De tant en tant m'agrada triar un poema
i aprendre'm alguns versos de memòria.

Parlem de les dones

Escoltem què ens diu la pubilla del Mas d'Heures

La Josepa Santaló, la mare d'en Cinto, estaria ben orgullosa
de saber que el poble de Folgueroles
li ha dedicat un monument al seu fill.

Recordo que aquella dona sempre cantava.
A l'estiu, la gent acostumava a deixar oberts balcons i finestres.

I si passaves pel costat de casa d'en Cinto,
senties la seva mare cantar.
Li agradaven les cançons populars,
les que ens resulten properes.
I ara penso que potser la mare d'en Cinto va ser
l'origen de la música que tenen els versos de la seva poesia.

La Josepa Santaló, com totes les dones de pagès, treballava molt.
Cuinava per a la família
i, en època de sega, també ho feia per als mossos i els jornalers.
Anava a rentar roba al safareig, treballava a l'hort,
i s'encarregava del bestiar menut i l'aviram a l'**eixida** de casa.
També venia al mercat i filava i teixia per encàrrec.
I, a més de tot això, educava la mainada.

L'**eixida** d'una casa n'és el pati.

Algunes tardes de bon temps,
la Josepa seia amb els seus fills al **pedrís** de l'entrada de casa.
De tant en tant, altres nens del poble i jo
ens hi acostàvem i sèiem a terra, a la vora dels seus peus.
La Josepa ens relatava moments de la Història Sagrada.
I he de reconèixer que aquelles històries ens agradaven més
que les de bruixes, **madrones** i follets que ens explicaven
els avis del poble.

Un **pedrís** és un banc de pedra o maons.

Una **madrona** és una llevadora, una dona que ajuda les dones
durant el part.

De vegades ens llegia algun conte
del qual sempre podíem treure una lliçó.
I, observant com ho feia,
se'm va despertar el desig d'aprendre a llegir.

Sé que la Josepa era molt religiosa
i que els llegia als seus fills passatges de la Bíblia.
I crec que potser a causa de la seva influència
en Cinto va decidir fer-se capellà.

Més endavant, rellegint els poemes d'en Cinto,
hi he trobat la figura de la seva mare.
I també detalls d'aquella tradició de cançons i coneixements populars
que, sens dubte, ella li va transmetre.

I sí, és cert, vaig acabar casada amb un altre home.
Però estic convençuda que en Cinto i la seva mare
han influït molt en la meva vida.

Parlem del dia a dia

Escoltem què ens diu la pubilla del Mas d'Heures

Quan era jove, els millors moments de l'any
eren els balls de festa major, el sarau de Sant Joan,
les cantades de **caramelles...**

Les **caramelles** són cançons que cantaven colles de cantaires
durant els dies de Pasqua.

Recordo com m'il·lusionava quan descobria en Cinto
entre els nois i noies del poble.
Després, sempre hi havia algun instant
en què creuàvem la mirada i ens dirigíem un somriure.

Estic segura que llavors m'enrojolava.
I, més tard, potser ens adreçàvem algunes paraules.
Un dia vam estar a punt de ballar junts,
però se li va avançar el noi amb qui al final em vaig casar.

Altres moments d'alegria i celebració
eren els batejos, els casaments i les comunions.
Aquí, però, no sempre trobaves qui et feia il·lusió trobar-te.

Durant la setmana, a Folgueroles tothom hi treballava.
Els més grans desgranaven pèsols o **espellofaven** panotxes.
Els infants, si no eren a escola, ajudaven en alguna tasca,
com anar a la font a buscar aigua.
Els homes eren al camp, a la pedrera o al taller.
I les dones, a la cuina, a l'hort, al safareig, a l'eixida
o amb la canalla.

Espellofar significa treure la pell, la pel·lofa. En aquest cas,
treure la pell del blat.

Alguns dies, els homes aprofitaven per esbargir-se una estona
o **fer barrila** a la taverna.
Les dones, però, fins i tot quan descansàvem fèiem alguna cosa,
com sargir mitjons o plegar roba.
Només xerràvem amb les veïnes
quan ens trobàvem al mercat o al safareig.
I aleshores compartíem penes, preocupacions i alegries.

Fer barrila és fer gresca, divertir-se.

Els diumenges ens arreglàvem per anar a missa.
I, a la sortida, fèiem petar la xerrada amb els veïns a la plaça.

Bé, això encara ho fem ara.

La diferència és que, quan era jove,

en sortir de l'església els meus ulls buscaven en Cinto.

I ara són els joves del poble els que es busquen amb la mirada

i unes altres famílies les que valoren els possibles gendres i nores.

Al capvespre s'acabava la jornada

i la família seia a la fresca a l'estiu

o s'aplegava vora la llar de foc a l'hivern.

Si a les cases hi havia mainada,

el padrí o la padrina els explicava una rondalla,

una llegenda o la vida d'algun sant.

«Què deuen fer a casa d'en Cinto a aquestes hores?», em preguntava.

I sempre me'ls imaginava amb algun llibre a les mans.

Un dia, cap al tard, vaig veure en Cinto i la seva mare

que s'allunyaven del poble camí de l'ermita de la Damunt.

Encara puc veure-la a ella recitant una oració

i a ell, molt atent, contemplant la plana i la muntanya.

Parlem d'idees i creences

Escoltem què ens diu la pubilla del Mas d'Heures

Sempre m'he sentit atreta pels poetes.

I, de jove, de vegades espiava en Cinto i els seus amics

mentre recitaven poemes a la font del Desmai.

A casa, però, el pare deia que allò eren romanços.

I al començament d'estar casada,

amagava els llibres de poesia d'en Cinto als racons més impensats.

Les coses, però, han canviat.

I, ara, els veïns de Folgueroles se senten orgullosos

de tenir totes les obres del gran poeta a casa.

Contemplo el monument que honora la vida i l'obra d'en Cinto
i penso que és un encert tenir-lo a Folgueroles.

Perquè aquí és on va néixer l'amor d'en Cinto per la natura,
per la vida de pagès, per la tradició i la cultura populars,
per la parla de la gent senzilla.

Als seus versos hi trobareu la saviesa que es transmet de pares a fills
i un coneixement profund de la terra, les plantes, els animals,
les estacions i el cicle de la vida i el de la mort.

A Folgueroles, la imatge de Déu és present a tot arreu:
al llorer beneït que pengem a l'entrada de les cases,
a les lliçons que aprenen els nens a l'escola,
al sermó que pronuncia el capellà els diumenges...

La religió i la fe han marcat la nostra vida.

Però no he sentit parlar mai de Déu, ni de la bondat i la caritat,
com ho fa en Cinto als seus poemes.

Els picapedrers que van fer aquest monument
van esculpir-hi flors a sota i figures religioses dalt de tot.

I em sembla ben trobat.

Perquè, tal com deia el mateix Cinto,

la seva vida i la seva poesia transcorrien entre un dolmen i un altar.

El dolmen com a símbol de la natura, les arrels històriques i culturals.

I l'altar com a símbol de la fe i la religió.

En Cinto va cantar la primera missa als vint-i-cinc anys
a l'altar de l'església de Sant Jordi de Puigseslloses.

Es va apropar a la glòria dels poderosos

i també va baixar a l'infern de la pobresa.

I quan, més tard, va tornar a Folgueroles,

va descobrir amb tristesa que l'única cosa que quedava
dels seus records d'infantesa era la pomerola.

És una llàstima.

Perquè si s'hi hagués fixat, hauria vist que jo,
amb els cabells gairebé grisos, també hi era.

Però feia molts anys que els ulls d'en Cinto miraven cap a dalt,
per sobre dels amors de la Terra.

En Cinto ja no hi és,
però al llarg de la vida he llegit i après molts versos seus
i puc dir que la seva poesia m'ha acompanyat sempre.

«Contat aquest idil·li de sa vida,
los llavis clou lo pobre trobador,
mes com l'esclat de son matí no oblida,
posa punt a sa història, no a son plor.»²

² Comiat del trobador (*La pomerola*).

 Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

FUNDACIÓ
JACINT
VERDAGUER

CASA
MUSEU
VERDAGUER